
Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Pszichológiai Intézet

Javítóintézeti fiatalok érzelmei a társadalmi identitás tükrében

Az észlelt társadalmi helyzet, etnikai hovatartozás, vallás, csoporttagság és kollektív
önértékelés kapcsolata az érzelmekkel

Tudományos Diákköri Dolgozat

Kovács Gabriella Anett

Pszichológia BA

2024

Témavezető: dr. Kiss Paszkál Bertalan

Tartalomjegyzék

1.Bevezetés.....	3
1.1.Érzelmek és a mentális egészség összefüggése.....	4
1.2.A javítóintézeti fiatalok mentális állapota.....	5
1.3.Javítóintézetek működése Magyarországon.....	7
1.4.Társadalmi pozíció és az érzelmek kapcsolata.....	8
1.5.Etnikai hovatartozás és az érzelmek kapcsolata.....	9
1.6.Vallás és az érzelmek kapcsolata.....	11
1.7.Csoporttagság, kollektív önértékelés és az érzelmek kapcsolata	13
2.Kutatási kérdés	16
3.Módszer	16
3.1.Minta	16
3.2.Mérőeszköz	17
3.2.1.Módosított Diszkrét Emóciókat Vizsgáló Kérdőív	17
3.2.2.Élettel való elégedettséget mérő kérdés.....	19
3.2.3.Észlelt társadalmi pozíciót mérő kérdés	19
3.2.4.Etnikai hovatartozásra irányulókérdés.....	20
3.2.5.Vallásosságra irányuló kérdés.....	20
3.2.6.EXITS - múltbeli-jelenbeli csoporttagságok	20
3.2.7.Kollektív önértékelést mérő kérdőív.....	21
3.3.Eljárás	22
4.Eredményei és értelmezésük.....	23
4.1.Észlelt társadalmi pozíció és érzelmek	23
4.2.Etnikai hovatartozás és érzelmek	24
4.3.Vallásosság és érzelmek	26
4.4.Múltbeli és jelenbeli csoporttagságok és érzelmek.....	28
4.5.Kollektív önértékelés és érzelmek	29
4.6.Élettel való elégedettség és érzelmek.....	30
5.Eredmények összefoglalása.....	31
6.Javaslatok.....	32
6.1.Limitációk és jövőbeli elemzési lehetőségek.....	33
7.Irodalomjegyzék	33
8.Mellékletek.....	39
8.1.Feltáró faktorelemzés	39
8.2.Ábrajegyzék	40

Absztrakt

A társadalomban betöltött szerep nagymértékben befolyásolja az egyén mindennapjait és érzéseit. Jelen kutatás célja annak a felmérése, hogy hogyan befolyásolja a társadalmi identitás, mint az észlelt társadalmi pozíció, az etnikai hovatartozás, a vallásosság, a csoporttagság és a kollektív önértékelés a zárt intézményekben lévő fiatalok érzelmi állapotát.

A vizsgálatban 106 zárt intézményben élő fiatal vett részt. Az adatgyűjtés személyesen, általam és szaktársaim által valósult meg egy többkérdéses interjú keretében és a következő intézetek fiataljai vettek részt benne: Esztergomi Speciális Gyermekotthoni Központ, Rákospalotai Javítóintézet és Központi Speciális Gyermekotthon, Aszódi Javító Intézet, illetve a Szőlő utcai EMMI Budapesti Javítóintézete. Az intézmény falain belül átélt érzelmek mérésére a Módosított Diszkrét Emóciókat Vizsgáló Kérdőívet használtam fel, amely külön mérte az elmúlt két hétben átélt pozitív és negatív érzelmeket. Ennek függvényében az észlelt társadalmi helyzet, etnikai hovatartozás, vallásosság, csoporttagság és a kollektív önértékelés dimenziókat vizsgáltam a negatív és pozitív érzelmek függvényében.

A statisztikai elemzéseket ANOVA, illetve korreláció segítségével végeztem el. Az eredmények azt mutatták, hogy az érzelmeket befolyásolja az az észlelt társadalmi pozíció, a vallásosság, az egyén csoportokhoz való tartozása és az intézményhez fűződő érzése. Például, azok a fiatalok, akik új csoporttagságokat tudtak kialakítani gyakrabban éltek meg pozitív érzelmet, míg a vallásosság tekintetében főként a negatív érzelmi skálán mutatkoztak meg a különbségek, a vallásos fiatalok kisebb gyakorisággal éltek át negatív érzelmet, mint a nem vallásos társaik.

Kulcsszavak: társadalmi identitás, etnikai hovatartozás, vallás, kollektív önértékelés, csoporttagság, érzelmek, ANOVA, korreláció, javítóintézet

Abstract

Participation in society is a crucial aspect of a person's existence, affecting how individuals behave and feel. The aim of the present study was to investigate the influence of social identity, including perceived social status, ethnic background, religiosity, group membership, and

collective self-esteem, on the emotional well-being of the young people living in juvenile correctional institutions.

This study included 106 young students residing in juvenile correctional institutions. The interviews as well as data collection were performed in-person and involved multiple institutions: the Esztergom Special Children's Home, the Rákospalota Juvenile Correctional Institution and Central Special Children's Home, the Aszód Juvenile Correctional Institution, and the Juvenile Correctional Institution in Szőlő Street. To measure the emotions experienced within the walls of the institution, I used the modified Differential Emotions Scale, which separately assessed the positive and negative emotions experienced over the past two weeks. These items were divided and attitudes and values pertaining to subjective status, ethnicity, religion, social membership and collective self-esteem were analyzed separately within these subdivisions.

Data analysis involved ANOVA, and correlation analyses. The results showed that emotions are influenced by perceived social position, religiosity, group memberships, and feelings towards the institution. For example, young people who were able to form new group memberships experienced positive emotions more frequently, while the most significant differences in emotional scales were observed regarding religiosity; religious youth experienced less often negative emotions compared to their non-religious peers.

Keywords: social identity, ethnicity, religion, collective self-esteem, group membership, emotions, ANOVA, juvenile correctional institution

1.Bevezetés

A javítóintézet működése és az ott élő fiatalok mindennapjai nagyban különbözik a hagyományos iskolától és az ott tanuló fiatalokétól. A zárt intézmények világa egy sajátos világ, amely egyszerre működik pedagógiai és büntetőjogi intézményként. Pedagógiai értelemben oktatói funkcióval rendelkezik, büntetőjogi értelemben pedig a javító-nevelés egy bírói rendelkezés, amelyet fiataalkorú bűnelkövetők ellen rendelnek el bűncselekmény elkövetése esetén (Izsák, 2022b).

Számos kutatás kimutatta, hogy a zárt intézményekben élő fiatalok mentális állapota

kedvezőtlenebb, mint a populáció egészében (Underwood, von Dresner és Phillips, 2006). Ezek az intézményekben szerzett tapasztalatok – akár pozitívak, akár negatívak – mély és hosszú távú hatást gyakorolhatnak a fiatalok mentális és érzelmi fejlődésére, későbbi életükre, valamint a társadalomba való sikeres reintegrációjukra (Cunha és mtsai., 2023).

Felmerül tehát a kérdés, hogy a növendékek által átélt érzelmeket milyen tényezők befolyásolják? Az itt átélt élmények és érzelmek formálják identitásukat, befolyásolják önértékelésüket, kapcsolataikat, és meghatározhatják, hogy szabadulásukat követően milyen mértékben lesznek képesek visszailleszkedni a társadalomba (Cunha és mtsai., 2023). Éppen ezért kiemelten fontos feltárni, hogy milyen tényezők befolyásolják a fiatalok érzelmeit a zárt intézeti környezetben. Az olyan szempontok, mint társadalmi státusz, etnikai hovatartozás, vallásosság és csoporttagság, mind befolyásolhatják azt, hogy hogyan élik meg a mindennapokat ezekben az intézményekben, és hogyan dolgozzák fel az ott tapasztalt érzelmi hatásokat.

Az ilyen jellegű felmérések hozzájárulhatnak az intézetekben élő fiatalok pszichológiai és szociális támogatásának fejlesztéséhez.. Ezen túlmenően az ilyen kutatásoknak kiemelkedő szerepe van abban, hogy hozzájárulnak a társadalom szemléletének formálásához és érzékenyítéséhez, hiszen bepillantást engednek abba, hogy az érzelmek megélése és ezáltal a fiatal mentális állapota milyen összetett jelenség, amelyet számos tényező befolyásol. Továbbá, minden deviáns magatartást magába foglaló tanulmány teret ad annak, hogy a megbélyegzés helyett inkább az empátia és a megértés kerüljön előtérbe, ezáltal segítve a deviáns viselkedésű fiatalok társadalomba való visszaintegrálódást.

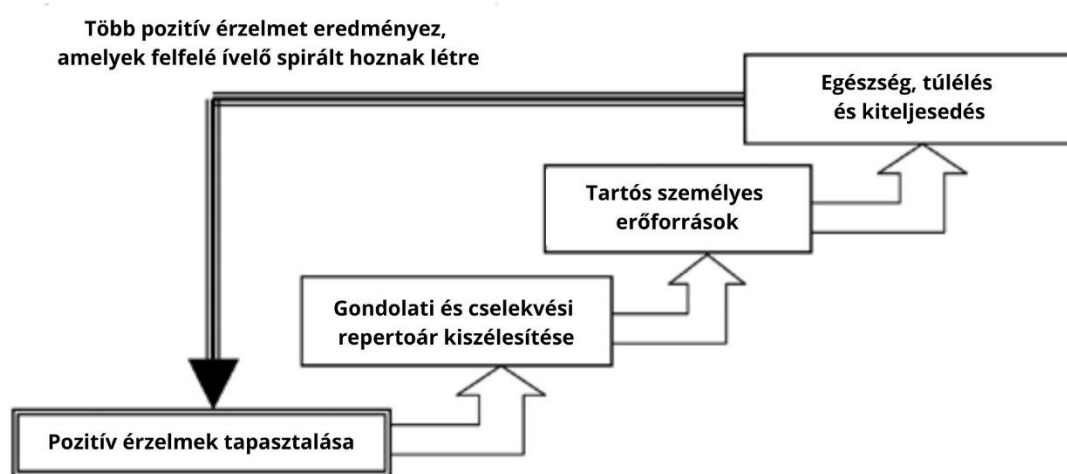
1.1.Érzelmek és a mentális egészség összefüggése

Fredrickson, a Módosított Diszkrét Emóciókat tartalmazó skála végleges kidolgozója, tanulmányában leírja, hogy a pozitív érzelmeknek evolúciós jelentősége van, hiszen a túlélési erőforrások bővítésére szolgál és akkor jelennek meg, amikor az egyén több gondolattal, cselekvéssel él, mint általában (Fredrickson, 2013).

Fredrickson nevet is adott elméletének, ez a „broaden-and-build elmélet”, amelynek magyar fordítása lehet a tágító és építő elmélet. Ez az elmélet tehát azt mutatja be, hogy a pozitív érzelmek milyen hatást gyakorolnak az egyénre. Az olyan érzelmek, mint az öröm, érdeklődés, elégedettség, szeretet szélesítik az egyén gondolkodásmódját és viselkedését. Ezek az érzések pedig elősegítik a kreativitást, az új ötletek megszületését, a szociális kötelékek felfedését és ezek mind az egyén személyes fejlődését segítik elő hosszútávon, például a tudás, szociális

kapcsolatok, reziliencia végett. Ezen erőforrások segítik hozzá az egyént a megfelelő egészséghez és kiteljesedéshez, amely hosszú távon is támogató hatással bír, hiszen ezek később is felhasználhatóak a nehézségekkel szemben való sikeres megküzdés során. Ennek révén több pozitív érzélem generálódik, ezzel létrehozva a spirálmodellt (Fredrickson, 2004). Ezzel szemben a negatív érzelmek rövid távon bírnak fontos szereppel, hiszen azonnali túlélési helyzetekben van kiemelkedő szerepük. Ilyen helyzetek, amikor az egyénnek szükséges megvédeni magát vagy éppen harcolásra kell, hogy készen álljon (Fredrickson, 2013).

1. ábra: "Broaden-and-build" modell, Forrás: saját szerkesztés Fredrickson 2004 alapján

Számos kutatás alátámasztja, hogy a pozitív érzelmek hozzájárulnak a mentális állapot megőrzéséhez (Lewis, 2008; Lyubomirsky és mtsai., 2005). Erre példa az előbb ismertetett Fredrickson-i modell, amely a pozitív érzelmek hatására megjelenő hosszú távú erőforrásokat helyezi előtérbe. Az érzelmek tehát nem egyeznek meg a mentális egészséggel, de kapcsolatban állnak vele és az egyes érzelmek megtapasztalásának gyakorisága a szubjektív jóllét mércéjének tekinthető (Yang, 2008).

1.2. A javítóintézeti fiatalok mentális állapota

A zárt intézményekbe kerülő fiatalok mentális problémái mellett gyakran fel nem ismert fizikai és fejlődési rendellenességeik is vannak. Bizonyos egészségügyi problémák gyakrabban fordulnak elő a javítóintézetbe kerülők között, mint az átlag populációban. Habár néhány intézmény kapcsolatban áll egészségügyi szolgáltatókkal, egyes intézmények számára nem áll

rendelkezésre ellátás (Committee on Adolescence, Braverman, Murray, 2011; Underwood, von Dresner és Phillips).

Egy amerikai kutatás szerint a javítóintézetbe került fiatalok mentális problémái bent tartózkodásuk ideje alatt kezeletlenül maradt. A súlyos pszichiátriai zavarokkal rendelkező fiatalok csupán 15 százaléka részesült kezelésben az intézményben tartózkodás alatt (Teplin és mtsai., é. n.). A valóság tehát az, hogy sok esetben nincs kapacitása az intézménynek a hatékony mentális egészségügyi ellátásra (Underwood, von Dresner és Phillips, 2006).

Megoldási kezdeményezések vannak, azonban általánosságban elmondható, hogy alacsony a pszichiátriai zavarok azonosítási és kezelési aránya és ennek részben az az oka, hogy a zárt intézményben dolgozók nincsenek megfelelően kiképezve, valamint nem áll rendelkezésre elegendő mennyiségű szakmai és anyagi forrás a helyzet orvoslására (Fazel és mtsai., 2016).

Egy amerikai felmérés szerint az összes fiatalkorú közül az igazságszolgáltatási rendszerbe kerülők 50-75 százaléka diagnosztizálható mentális egészségügyi problémákkal rendelkezik (Thomas, Penn, 2002), továbbá a pszichiátriai és kábítószer-függőségi zavarok előfordulása a javítóintézetekben lévő fiatalkorúak körében meghaladja az általános fiatalkorú populációban tapasztalható arányokat (Sedlak, McPherson, 2010).

Egy dél-angliai kutatás alapján a zárt intézményekben lévő fiatalok magasabb arányban követnek el öngyilkossági kísérleteket, mint az átlag populáció. A kutatásban vizsgált 289 fiatal 12,4 százaléka kísérelt meg öngyilkosságot és a vizsgált esetek 60 százaléka erőszakos módszerrel ment végbe. A kutatásban résztvevő alanyok közül 78-an részesültek kezelésben mentális vagy pszichológiai problémák miatt. Ezen személyek 30 százaléka kísérelt meg önsértő magatartásformákat. Az ilyen önsértő magatartást folytató fiatalok körében magasabb volt a szorongás és a harag érzete, valamint a kábítószer-fogyasztás, mint a nem önsértő társaik körében (Thomas, Penn, 2002).

A Rákospalotai Leánynevelő Intézet képzési vezetője, aki 6 évig dolgozott nevelőként arról számolt be, hogy az ittlévő lányok döntő többsége traumatikus eseményeken ment keresztül. Ilyen traumatikus történés lehet a haláleset, abúzus, szülői elhagyás. Úgy fogalmazott, hogy „Ezek a gyermekek kivétel nélkül a felnőtt társadalom áldozatai.” Sokszor megjelenő érzelem a harag, düh a világgal szemben, dac, ellenszegülés, bizalmatlanság és opponálás az intézménnyel szemben (javítóintézeti képzési vezetői interjú, Rákospalota, 2023. március 12.).

1.3. Javítóintézetek működése Magyarországon

Magyarországon a javítóintézetek a 19. század végén jöttek létre a magyar büntetőjog fejlődésének részeként. Az intézmények megszületése a korabeli magyar igazságügyi rendszer kísérlete volt arra, hogy elősegítse a fiatalok elítéltek visszavezetését a normális társadalmi viszonyok közé (Lőrincz, 2018).

A Központi Statisztikai Hivatal felmérése alapján a 2012-es évben a 14 és 17 év közötti fiatalok közül 10.000-en követtek el bűncselekményt. A 18 és 24 év közöttiek közül pedig 21.000-en. A magyarországi populáció elkövetőinek hét százaléka fiatalok és majdnem egyharmada fiatal felnőtt (Központi Statisztikai Hivatal, 2014).

A fiatalok javítóintézeteinek célja sokrétű, elsődleges célkitűzése a fiatalok bűnelkövetők nevelése, tanítása, rehabilitációja, valamint a későbbiekben a társadalomba való sikeres visszailleszkedésük elősegítése. Ezek az intézmények arra összpontosítanak, hogy az oda bekerülő fiatalok ne legyenek újra bűnelkövetők, tehát megtörjék a visszaesési ciklust (Prayitno és mtsai., 2023).

Jelenleg Magyarországon öt javítóintézet működik (Izsák, 2022a). Az EMMI Budapesti Javítóintézetben, letartóztatásban lévő fiatalok fiúk tartózkodnak (Budapesti Javítóintézet, é. n.). A Debrecenben és Nagykanizsán lévő javítóintézetben belül olyan fiúk tartózkodnak, akik letartóztatottak és jogerősen elítéltek. Az Aszódi Javítóintézetbe a jogerősen elítélt fiúk kerülnek (Izsák, 2022a). A Rákospalotai Leánynevelő Intézetben a fiatalok lányok előzetes letartóztatásukat töltik, valamint az intézetnek a speciális gyermekotthon része is üzemel (Rákospalotai Leánynevelő Intézet, é.n.).

A javítóintézetek mellett zárt intézetként működnek az integrált gyermekvédelmi intézmények is. Ilyen intézet például az Esztergomi Speciális Gyermekotthoni Központ, Általános Iskola és Szakiskola. Ezek az intézmények gyermekvédelmi és köznevelési szakmai alaptevékenységet folytatnak. Az Esztergomi Speciális Gyermekotthoni Központ olyan lányok számára biztosít otthont, akik 10. életévüket betöltötték és súlyos pszichés vagy disszociális tünetek vannak, pszichoaktív szert használnak, vagy kettős szükségletű nevelésük (Esztergomi Speciális Gyermekotthoni Központ, é.n.). A kettős szükségletű nevelés alatt azt értjük, hogy egyszerre áll fenn tartós betegség vagy fogyatékosság illetve súlyos magatartásbeli probléma (Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, é.n.).

A javítóintézetben eltöltött időtartam legfeljebb négy év (2012. évi C. törvény, 120. §). Büntetésvégrehajtási jogi megközelítésből fiatalok bűncselekményt elkövetőnek számít az a fiatal, aki a tizenkettedik életévét már betöltötte, de a tizennyolcadikat már nem (2012. évi C.

törvény, 105. §), azonban az a javítóintézetben nevelt is fiatal korúnak számít, aki a tizenkettedik életévét betöltötte, de a huszonegyediket még nem (Izsák, 2022a).

A legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén a fiatal már 12 éves korától bekerülhet a javítóintézménybe. Ilyen bűncselekmény többek között a rablás, kifosztás, terrorcselekmény, testi sértés és az emberölés (2012. évi C. törvény, 16. §).

Az intézetbe került fiatalkorúakat nem foglyoknak, hanem növendékeknek vagy nevelteknek nevezik, amely szintén a rehabilitációt segíti elő. Többségükre jellemző, hogy a társadalom periferiájáról, szociális problémákkal küszködő, diszfunkcionális családokból kerülnek ki, illetve gyermekvédelmi intézményi előélettel rendelkeznek. A fiataloknak kötelező tanóráik vannak az intézményben, de számos órarenden kívüli elfoglaltságon is részt vehetnek (javítóintézeti igazgatóhelyettesi interjú, Szőlő utca, 2023. február 23.). A bűncselekményt elkövetett fiatalok a végrehajtandó előzetes letartóztatásukat töltik az intézményben. Azonban nem minden esetben a már elkövetett bűncselekmény az ott tartózkodásuk oka, beilleszkedési zavarok miatt is kerülnek be a fiatalok, mások pedig a gyermekvédelem szakellátási rendszerébe tartozó speciális gyermekotthoni ellátásban részesülnek (javítóintézeti otthonvezetői interjú, Rákospalota, 2023. március 5.).

1.4. Társadalmi pozíció és az érzelmek kapcsolata

Az, hogy az egyén mit gondol szubjektíven a saját társadalmi helyzetéről nagyban befolyásolja az érzéseit, sőt akár egészségügyi állapotát is. Cohen és munkatársai 2008-as kísérletében azok a személyek akik jobban ítélték meg szocioökonómiai helyzetüket, azok a vírussal szemben ellenállóbbak voltak. A kutatás azt is kimutatta, hogy ez a szubjektív társadalmi rang független volt az objektív szocioökonómiai helyzettől. Az utóbbi társadalmi rangot általában a vagyon, jövedelem, iskolai végzettség és foglalkozás határol be és nem határozza meg teljes mértékben, hogyan érzékelik az egyének a társadalmi környezetüket (Cohen és mtsai., 2008).

A társadalmi helyzet befolyással van a különböző érzelmek kialakulásában. Az alacsonyabb szociális helyzettel bíró személyek általában több empátiát érzenek, mint a magasabb osztályhoz tartozó személyek. Erre egy lehetséges magyarázat lehet, hogy az alacsonyabb osztálybeli személyek hajlamosabbak az eseményeket külső tényezőkhöz kapcsolni, érzékenyebbek arra, ahogyan ezek a külső események formálják mások érzelmeit, így jobbak lehetnek más emberek érzelmeinek megítélésében (Manstead, 2018).

Számos kutatás alátámasztja, hogy minél alacsonyabb az egyén társadalmi pozíciója, annál valószínűbb a negatív érzelmek megélése, mint a szomorúság, szorongás, apátia (Jakoby,

2016). A kedvezőtlen társadalmi helyzet egyes mentális problémákkal is összefüggésbe hozható; az oktatás, a családi jövedelem, a munkanélküliség és az anyagi nehézségek mind negatív irányba befolyásolhatják az egyén azt az érzését, hogy saját kezében van az irányítás, amely szorongást, levertség érzetét keltheti az egyénben, sőt bizonyos esetekben paranoiát és a skizofréniát is előidézhethet (Ross, 2017).

A társadalmi pozíciót vizsgálva elmondható, hogy a kisebbség általában kiszolgáltatottabb helyzetben van, mint a helyi társadalom, így sok esetben olyan gazdasági, kulturális és társadalmi problémákkal küzhetnek, amelyek negatívan befolyásolhatják megélhetésüket és ebből kifolyólag egészségügyi helyzetüket. Hao és Johnson kutatása arra világít rá, hogy mind a bevándorlók, mind a helyi közösség számára a gazdasági, kulturális és társadalmi tényezők hatással bírnak az emberek mentális egészségére (Hao és Johnson, 2000; (Remy, 1995; Vega és mtsai., 1987).

Tehát a társadalmi pozíció, amelybe beleszületik a gyermek hatással bír az egyén későbbi észlelésére, viselkedésére és érzelmeire. Ezen tényezők közötti eltérések csökkenthetik annak esélyét, hogy az alacsonyabb társadalmi pozícióhoz tartozó egyének kihasználhassák azokat az oktatási és munkahelyi lehetőségeket amelyek javíthatnák életkörülményeiken (Manstead, 2018).

1.5.Etnikai hovatartozás és az érzelmek kapcsolata

Megfigyelhetőek eltérések a nemzetközi összehasonlításokban a pozitív érzelmek terén. Ha a nyugati kulturális kontextust nézzük, például középosztálybeli amerikai vagy európai személyeket, akkor azt találjuk, hogy ők a pozitív érzéseket elsősorban az egyéni sikerhez, magas önértékeléshez és a jó egészségügyi állapothoz társítják (Heine és mtsai., 1999; Kitayama és mtsai., 2000). Ezzel szemben más kulturák, mint a nyugati Japán társadalom nem feltétlenül tekinti a pozitív érzelmeket „pozitívnak”. Ők a boldogságot sok esetben olyan kellemetlen tényezőkkel kötik össze, mint az irigység vagy a társadalmi kapcsolatokban bekövetkező egyensúlytalanság (Uchida és Kitayama, 2009). Erre a nézőpontra erősít rá a nyugati kultúrában lévő buddhizmus, amely azt mondja ki, hogy a tiszta öröm szenvedéshez vezet, illetve lehetetlen elérni (Schimmack és mtsai., 2002).

Egy 2011-es kutatás azt vizsgálta, hogy vajon az etnikai hovatartozás befolyásolja -e a pozitív érzelmek depresszióra gyakorolt hatását. Azt találták, hogy a európai amerikaiaknál a több pozitív érzelmek csökkentette a depresszió tüneteit, míg a bevándorló ázsiaiaknál nem volt megfigyelhető ez az összefüggés. A negatív érzelmek viszont minden csoportban

összefüggésben álltak a depresszió növekedésével. Tehát az eredmények alapján az etnikai hovatartozás jelentős hatással van a pozitív érzelmek szerepére a mentális egészségben (Leu és mtsai., 2011).

Hazánkban a legnagyobb kisebbség a roma, akiket számos negatív előítélet ér (Halász és Fejes, 2024). Az elérhető irodalom azt mutatja, hogy a romák körében magas a szorongás, depresszió és a szenvedélybetegségek előfordulása. Fiatalok tekintetében, több mentális és fizikai probléma áll fent a roma, mint a nem roma gyerekeknél. A roma populáció mentális egészsége és a jólléte szorosan összefügg a társadalmi egészségügyi tényezőkkel, például a lakhatási körülményekkel és a jövedelemmel, ugyanis számukra a mentális egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés korlátozott. Ez részben a nyelvi, részben a gazdasági helyzettel kapcsolatos akadályok miatt van így. A roma személyek túlnyomó többsége negatív tapasztalatokat társít az egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve a rasszizmus, diszkrimináció esetét is (Guerrero és mtsai., 2024).

Az Európai Bizottság által támogatott „Egységügyi egyenlőtlenségek csökkentése a roma közösségekben” elnevezésű program keretében kiadott tanulmány szerint a romák egészségügyi helyzete sokkal kritikusabb, mint az átlag populációé. A következő tényezők vannak legnagyobb hatással az egészségügyi állapotra: iskolai végzettség, anyagi helyzet, gazdasági aktivitás, lakóhely és annak környezete, lakásviszony és végül a problémákkal való megküzdési képesség. A háziorvosok beszámolója alapján a romák esetén a halandósági ráta kétszer akkora, mint a lakosság körében. Ami a mentális egészséget illeti, a romák 75 %-át érinti a depressziós tünet-együttes valamely fokozata (Fundación Secretariado Gitano, 2007).

Szabóné Kármán Judit 2012-es kutatása az értelmiségi romák körében készült és az egészségügyi állapoton belül külön felmérte a mentális helyzetüket. Azt találta, hogy gyakori a neurózis és a depresszió körükben. Neurózis tekintetében a 100 fős minta 26%-a veszélyeztetett és a depresszió tekintetében a minta 62,4%-a bír depressziós tünetekkel. A következő mentális nehézségek a leggyakoribbak kutatása alapján: folyamatos megfelelési kényszer, ebből fakadó stressz, düh, túlkompenzálás, csalódottság, frusztráció és fokozott elfojtás. A párkapcsolati nehézségek a romák körében is megjelentek; magas az elváltak, egyedülállók aránya, úgy ahogy a társadalom nagyrésznél egyaránt (Szabóné Kármán, 2012).

Más kutatások arra jutottak, hogy az etnikai hovatartozás nem befolyásolja a mentális egészséget, sokkal inkább a lakóhely típusa és más szociális tényezők, amik erre befolyással vannak (Oláh és mtsai., 2023).

Ami a zárt intézményeket illeti korlátozott irodalom áll rendelkezésre a kisebbség

mentális állapotát illetően, de általánosságban elmondható, hogy a zárt környezet negatív hatással van az intézményben élők mentális állapotára (Goomany, Dickinson, 2015).

1.6. Vallás és az érzelmek kapcsolata

A vallás az ember megjelenésével egyidős és mindig is jelentős szereppel bírt és sokunk életében központi szereppel bír. Egy felmérés szerint az emberek 68%-a állítja, hogy a vallás fontos részét képezi életének (Diener és mtsai., 2011). Egy 2016-ban készült felmérés szerint az amerikaiak nagyjából 51%-a havonta egyszer vagy gyakrabban jár templomba vagy zsinagógába (Inc, 2007).

A vallás pozitív irányba mozdíthatja elő a mentális egészséget és ezt az összefüggést számos kutatás alá is támasztotta (Newman és Graham, 2018). A vallással járó tevékenységek, mint az imádkozás, templomba járás, vallási közösségi életben való részvétel pozitívan hat az egyén boldogságszintjére és stressz csökkentő hatása van. A vallási közösségek szociális támogatást nyújtanak, amely pedig védelmet nyújt a szociális elszigetelődéssel és az elmagányosodással szemben. Azonban egyes kutatások kiemelik, hogy a radikális vallási irányzatok esetén, pont, hogy negatív hatása van a hit gyakorlásának a mentális egészségre. Ezekben az esetekben a személyre egyfajta megfelelési kényszer helyeződik és az attól való félelem, hogy nem tud eleget tenni a vallási közösség felől érkező elvárásoknak. Szintén felmerülő negatív aspektus, hogy a realitás talajától elrugaszkodott hit könnyen elbagatelizálhatja az egészségügyi problémák esetén felmerülő orvosi ellátást, hiszen az egyén hajlamos lehet teljes egészében Istenre bízni magát (Moreira-Almeida és mtsai., 2021).

Egy 1991-es kutatás megállapítja, hogy a vallásosság és a pszichológiai jóllét kapcsolatban áll egymással. Az erősen hívő személyek magasabb pszichológiai jóllétről számoltak be, valamint traumás életesemények esetén kevesebb negatív következményt okozott számukra, mint a nem vallásos csoportok esetén (Ellison, Gay, Glass, 1989).

William James és Chris Sibley azt találta, hogy a vallás egyfajta védőpajzsként szolgál a szegény negyedekben élő személyek számára. Az eredményeket új-zélandi személyeken vizsgálták és a kutatásból az derült ki, hogy ugyanabban a szegény negyedben élő vallásos személyek magasabb szubjektív jóllétről számoltak be, mint az ugyanabban a negyedben élő, de nem vallásos személyek. Ezt az eredményt, azonban csak a szegényebb régiókban vélték felfedezni, a gazdagabb területeken élők esetén nem volt szignifikáns eltérés a hívő és nem hívő személyek szubjektív jóllétében. Az eredmények tehát rámutattak, hogy a vallás egyfajta védőhálóként tud szolgálni azok számára, akiknek nehézségeik akadnak a szegénységükből

kifolyólag, hiszen a vallás által egy közösséghez van lehetőségük tartozni, és már ez a jelenség olyan kedvező hatással bír, hogy a mindennapi életben őket érő nehézségek kevésbé rontják szubjektív jóllétüket (Hoverd és Sibley, 2013).

Hasonló eredményre jutott Clark és Lelkes, akik azt találták európai mintán, hogy a társas támogatás, valamint a vallási támogatás stresszcsillapító hatással bír. A vallásos személyek által kedvezőtlen életesemények (mint a szakítás, válás, özvegység és munkanélküliség) kisebb negatív hatással volt a hívő, mint a nem hívő személyekre. A felekezeten belüli templomlátogatás, valamint az imádság is magasabb étellel való elégedettséget indukál. Bármelyik vallási felekezetről beszélünk (katolikus vagy protestáns), mindegyik enyhíti a munka elvesztésével járó kellemetlen érzéseket a hívő személyekben. Továbbá azt találták, hogy a protestáns felekezetek tagjai kevésbé szenvednek a házasság felbontásával járó negatív érzelmektől, mint a katolikus személyek (Andrew E. Clark, Lelkes O, 2005).

Witter és munkatársai is arra a következtetésre jutottak, hogy a vallás és a szubjektív jóllét között pozitív kapcsolat áll fent. A tanulmány eredményei alapján ez a korreláció az idősebbek esetén szignifikánsabb, mint a fiatal felnőttek mintáiban. A kutatás továbbá nem mutatott eltérést a vallás és a szubjektív jóllét kapcsolatát illetően a nemek tekintetében. Ezzel szemben egyes kutatások azt találták, hogy a nők esetén a vallás erősebb előrejelzője a szubjektív jóllétnek, mint a férfiak esetén (Witter és mtsai., 1985).

Olyan kutatás, amely a zárt intézményekben lévő fiatalok vallásosságának részleteit kutatja alig áll rendelkezésre, mivel a vallással foglalkozó kutatások elsősorban a vallásos közegekben, nem hívők körében, és olyan kutatásokban szerepel, amelyek a gyermekvállalásra, szexualitásra és életstílusra összpontosítanak.

Érdekes ellentmondással bírhat, hogy az általunk meginterjúztatott fiatalok többsége egyben hívő és bűncselekmény elkövető, azonban, ez a vallásos attitűd elsősorban a hit gyakorlásában fejeződik ki. Az általunk vizsgált intézetekben nagy hangsúlyt fektetnek a vallásgyakorlásra. A fiataloknak lehetőségük nyílik rendszeres jelleggel vallási tevékenységeket folytatni, melyek támaszt nyújthatnak számukra. Ezenfelül a társadalom által követendő normák betartására is ösztönzi a fiatalokat, egyfajta szabályrendszert épít be életükbe és a vallástörténet áttekintése Bibliai történeten keresztül edukatív jelleggel is bír (javítóintézeti otthonvezetői interjú, Rákospalota, 2023. március 5.).

1.7.Csoporttagság, kollektív önértékelés és az érzelmek kapcsolata

A csoporttagság jelentős hatással vannak az egyének érzelmi állapotára és társadalmi viselkedésére. A szociálpszichológiai elméletek, különösen a társas identitás elmélet hangsúlyozzák, hogy az ember önértékelése és viselkedése nagymértékben függ a csoporthoz való tartozástól. Az egyén saját csoportját a külső csoportokhoz hasonlítja és azokhoz képest értékeli azt. Az összehasonlítás eredménye pedig befolyásolja az egyén társadalmi identitását és az önképét; ha a saját csoportja számára kedvező az összehasonlítás, akkor pozitív, ellenkező esetben negatív hatással van az önképre és az utóbbi esetben az egyén arra törekedhet, hogy javítsa saját csoportjánának megítélését vagy el is határolódhat a csoporttól (Tajfel és Turner, 1978).

Az egyén érzelmeit a legtöbb esetben egyfajta egyéni belüli jelenségnek gondoljuk, azonban az érzelmek kialakulásában nagy szereppel bír a társas környezet (Parkinson, 1996). Egy 1992-es kutatásban 600 érzelemleírás került elemzésre, a harag, félelem, boldogság, szeretet és szomorúság kategóriákon belül és az elemzés során kiderült, hogy ezek több, mint háromnegyede másokkal való kapcsolatok köré épült (Shaver és mtai., 1992).

Lazarus értékelési modellje alapján egy olyan esemény szükséges az érzelmek megjelenéséhez, amely jelentőségteljes az egyén számára és így az egyén személyes érdekeire hatással bír (Lazarus, 1991). Tehát az egyén számára fontos események váltanak ki különböző érzelmi reakciókat. Az elmélet azt is kiemeli, hogy az érzelmek kialakulását az egyéni kognitív értékelés határozza meg. Az eseményt pedig általában az teszi jelentőssé, hogy a társas kapcsolatok és interakciók itattják át őket. Az emberek általában a környezetükben élő emberekre reagálnak a legintenzívebben. Továbbá, azok a kapcsolatok, ahol megjelenik a személyes kötődés, még intenzívebb érzelmek kiváltását eredményezik. Például amikor az egyénhez érzelmileg közel álló személy gratulál vagy éppen kritizál az mind erős érzelmi reakciót vált ki. Ezekben az esetekben nem elhanyagolható az egyéni értékelés, azonban a hangsúly a társas kapcsolatokon és helyzeteken lesz (Parkinson, 1996).

A legtöbb érzelem és az ahhoz kapcsolódó értékelések már magukban hordozzák a társas tartalmat (Smith és Lazarus, 1993). Ilyen érzelem például a harag, féltékenység, szeretet, gyűlölet, zavar, szégyen, irigység és megvetés. Ezen érzelmek nagyban függenek az egyén kapcsolatairól alkotott értékeléséről. Ezeken felül számos további olyan érzelem van, amely első megítélésre nem rejt magában társas jelleget, azonban közelebbről megvizsgálva ezeket is a társas kapcsolatok befolyásolják; az egyén félhet valakitől, szoronghat mások megítélésétől, büntudata támadhat, mert ártott valakinek és így tovább (Parkinson, 1996).

Az értékelési elmélet szerint az események érzelmi jelentősége egyéni kognitív folyamatok során alakul ki, ugyanakkor az értékelés maga is történhet társas interakciókon keresztül. Beszélgetések során az érzelmek jelentősége közös eszmecsere révén kristályosodhat ki, nem csak egyéni gondolkodási folyamatok eredményeként. (Parkinson, 1996).

A csoporttagságok alapját képezik mind társas, mind személyes identitásunknak, és gyakran nehéz ezeket elkülöníteni egymástól, hiszen személyes identitásunkat nagyban befolyásolják csoporttagságaink (Turner és mtsai., 2006). Ezenkívül általában pozitív hatással vannak a jóllétre, és jelentős szerepet játszanak abban, hogy az emberek sikeresen alkalmazkodjanak az életük során bekövetkező változásokhoz (S. A. Haslam és Reicher, 2006).

A magasabb státuszú csoportba való belépés (például egy rangosabb szervezethez vagy egy kíváncsabb lakóhelyre költözés) pozitívan hat az önbecsülésre és segíthet ellensúlyozni a változások negatív következményeit. Ez viszont fódítva is működik, a negatív életváltozások gyakran e tagságok elvesztésével járnak, vagy kevésbé vonzó csoportokba történő átlépéssel, ami fokozhatja a kihívások negatív hatását és növelheti a bizonytalanságot az egyénben (Brewer, 1979; Ellemers, 2003). Szintén pozitívan hat az egyén önbecsülésére, ha lehetőség van a kívülálló csoport leértékelésére (Lemyre és Smith, 1985).

A változások során az emberek gyakran vonakodnak feladni értékes csoporttagságaikat, és jelentős ellenállást mutatnak az új csoporttagságokkal szemben, különösen akkor, ha ezek az új csoportok alacsonyabb státuszúaknak tűnnek (Jetten és mtsai., 2002).

A csoporttagság nemcsak érzelmi reakciókat váltanak ki, hanem pszichológiai erőforrásokat is biztosítanak. A COVID-19 járvány alatt végzett kutatások szerint a csoporthoz való tartozás érzése segített az embereknek megbírkózni a karantén okozta stresszel. Az erős csoportidentitással rendelkező egyéneknek általában jobb volt a mentális állapotuk és alacsonyabb volt a szorongás- és depresszió szintjük (Alcover és mtsai., 2020).

Haslam és munkatársai 2008-ban azt kutatták, hogy a korábbi csoporttagságok és ezek fenntartása hogyan hat az egyén jóllétére a stroke után. Az eredmények azt mutatták, hogy azok, akik több csoporthoz tartoztak a stroke előtt, és sikeresen megőrizték ezeket a csoporttagságokat, nagyobb valószínűséggel tapasztaltak magasabb életelégedettséget. Emellett az is kiderült, hogy a stroke utáni kognitív nehézségek rontották a jóllétet, mivel akadályozták a csoporttagságok fenntartását (C. Haslam és mtsai., 2008).

Az emberek előszeretettel hangoztatják, hogy milyen személyeknek az ismerőseik. Ez az ismerettség többféle lehet, például lakóhely specifikus, ami abban nyilvánul meg, hogy az adott személy büszke arra, hogy egy ismert személy ugyanaból a városból vagy országból származik, mint ő maga. Ez a jelenség többek között származásra is vonatkozik; például az

olaszok büszkéek Marconi származására. Valamint a véletlen szüleménye is előidézhetheti a büszkeség érzetét a személyben. Erre példa, ha véletlenül egy étteremben evett az ember egy hírességgel, utána örömmel meséli el barátainak, hogy ugyanannak az étteremnek a vendége volt, mint az adott híresség (Cialdini és mtsai., 1976).

Ennek a jelenségnek Cialdini és társai nevet is adtak; ez az úgynevezett BIRG (angolul *basking in reflected glory*) effektus, amikor az egyén a csoportja által elért sikert önmagáénak érzi és „sütkérezik” benne, ezzel növelve nyilvános megítélését. Cialdini és munkatársai ezt a jelenséget azzal demonstrálták, hogy a diákok hajlamosabbak voltak egyetemi logóval ellátott ruhát viselni, miután az egyetemük futballcsapata győzött, mint amikor nem győzött, valamint nagyobb előszeretettel használták a „mi” névmást, amikor az általuk támogatott csapat győzött, mint akkor amikor veszített (Cialdini és mtsai., 1976). Továbbá az egyének elfogultak saját csoportjukkal szemben; több pozitív, mint negatív tulajdonságot sorolnak fel, úgy vélik, hogy saját csoportjuk kevésbé előítéletes, mint a kívülálló csoportok és saját csoportjukkal összehasonlítva kritikusabbak a kívülállók teljesítményével szemben (Shelton és Richeson, 2005).

Tajfel, Billig és Bundy tanulmányából az is kiderül, hogy az emberek hajlamosak saját csoportukat akkor is előnyben részesíteni, ha az adott csoport tagjai csupán véletlen kerültek össze egymással (Tajfel és mtsai., 1971). Ami a kort illeti a jelenség már egészen kisgyermek korban tetten érhető és körülbelül hat éves korig fokozódik. A gyermekek jobban kedvelik azonos nemű társaikat és körülbelül három éves kortól a velük megegyező nemű társaikkal nagyobb előszeretettel játszanak (Aboud, 2003).

A zárt intézményeken belül kifejezetten nagy szereppel bír a csoporttagság. Fontos megjegyezni, hogy az intézménybe kerülés előtt lévő csoporttagságok gyökeresen megváltoznak, ami azzal is együttjár, hogy az új csoporttagságokkal új identitás alakul ki. Ekkor a korábbi társadalmi státusz és szerep háttérbe szorul és felváltja az új környezetben uralkodó struktúrába beillő szerep. A legtöbb zárt intézményben az egyén önkifejezése korlátozásra kerülhet az intézményben fennálló szigorú szabályok és normák miatt (Goffman, 2017).

A múltbeli és jelenbeli csoporttagságok tehát nemcsak identitásunk részei, hanem alapvetően formálják érzelmeinket és viselkedésünket is. Az érzelmek átélése, a mentális egészség állapota mind szoros kapcsolatban áll a csoporthoz való tartozással.

A szakirodalom alapján a hipotézisem, hogy a társadalmi identitás egyes tényezői összefüggésbe hozhatók a fiatalok érzelmeivel. Az észlelt társadalmi helyzetet tekintve azt feltételezem, hogy minél magasabb a skálán elért pontszám, annál gyakoribb a pozitív és kevesebb a negatív érzélem megélése, az etnikai hovatartozás tekintetében a roma származású

fiatalok kevesebb pozitív, több negatív érzelmet élnek át, a vallásos fiatalok több pozitívat, mint a nem vallásos társaik, valamint akik sikeresebben billeszkedtek új csoportokba és akiknek a magasabb a kollektív önértékelésük szintén gyakrabban élnek át pozitív és kevesebbszer negatív érzelmeket.

2.Kutatási kérdés

Jelen dolgozat kutatási kérdése, a fent említett szakirodalmak alapján, a következő: Kapcsolatban állnak-e a társadalmi identitás egyes tényezői a zárt intézményekben élő fiatalok pozitív és negatív érzelmeinek gyakoriságával?

3.Módszer

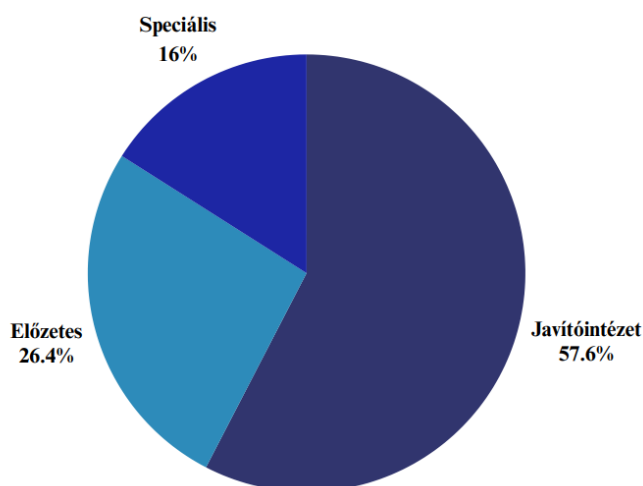
3.1.Minta

Kutatásom mintáját társadalmunk egy szűk rétege alkotja: a zárt intézményekben lévő fiatalok. Az adatgyűjtés a következő intézetekben zajlott: Az Esztergomi Speciális Gyermekotthoni Központ, Általános Iskola és Szakiskola, a Rákospalotai Javítóintézet és Központi Speciális Gyermekotthon, az Aszódi Javítóintézet, Általános Iskola, Szakiskola, Speciális Szakiskola és a Szőlő utcában található Budapesti Javítóintézet. A kutatásban részt vevő személyek kiválasztásában csupán két kritériumnak kellett megfelelni: a zárt intézet tagsága (javítóintézet vagy speciális gyermekotthon), valamint a 16. életév betöltése.

Összesen 129 darab interjú készült és 106 interjú maradt az adatbázisban. Abban az esetben, ha a vizsgálati személy minimum három skála esetén a tételek több, mint kétharmadában adták ugyanazt az ötös választ, vagy amennyiben minimum három skála esetén a tételekre adott válasz 1,5 szórással kisebb mértékben szóródtak. Az ilyen esetekben a kísérleti személyek válaszai valószínűleg nem tükrözik az igazságot, nem tartalmaznak releváns igazságot, ami negatívan befolyásolhatta volna az eredményeket, így a megbízhatóság és minőségjavítás érdekében kerültek ki.

Az intézetek megoszlása tekintetében az Aszódi Javítóintézetben élő fiúk vannak legtöbben, majd a Szőlő utcai Javítóintézet, a Rákospalotai Leányintézet és végül az Esztergomi Gyermekotthon.

2. ábra: Profil eloszlása, Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek közül 72-en fiúk (67,9%) és 34-en lányok (32,08%). A mintában 61 javítóintézeti (57,6%), 28 előzetes (26,4%) és 17 (16%) speciális igényű növendék szerepel. A legfiatalabb növendék 16 és a legidősebb 21 éves. A növendékek legnagyobb százaléka 17 éves, ez 40 főt jelent és a minta 37,7 %-át teszi ki. Az átlagéletkor 17,93 ($SD=1,165$). Az életkor eloszlása normálisnak tekinthető ($W=0,894$).

A minta etnikai megoszlása a következőképpen alakul: 46-an magyarok (43,39%), 41-en romák (38,68%), 15-en félig romák és félig magyarok (14,15%), egy személy félig magyar és félig német (0,94%), egy személy félig roma félig sváb (0,94%) és 2 (1,89%) személy nem tudott vagy nem akart válaszolni.

3.2.Mérőeszköz

A kérdőívesomag 13 kérdőívből áll össze. Kronológiai sorrendben bemutatom a felhasznált kérdőívek sajátosságait.

3.2.1.Módosított Diszkrét Emóciókat Vizsgáló Kérdőív

A kutatás alapjául szolgáló Módosított Diszkrét Emóciókat Vizsgáló Kérdőívet (angolul Modified Differential Emotions Scale) Barbara L. Fredrickson alkotta meg, amelynek alapjául az 1977-es Carroll E. Izard által megalkotott skála szolgált. A skála létrehozásakor Fredrickson arra törekedett, hogy szélesebb körű pozitív érzelmeket tartalmazzon a kérdőív (Galanakis és mtsai., 2016). A 20 kérdésből álló kérdőív azt hivatott felmérni, hogy az elmúlt két hétben milyen mértékben, mekkora intenzitással érzett a fiatal bizonyos érzelmeket. 10 pozitív és 10 negatív érzelmet felmérő tételt tartalmaz. A kérdőív különböző érzelmek átélésének

gyakoriságára kérdez rá. Ilyen például a boldogság, szomorúság, félelem, harag, undor, meglepettség, bátorság, büntudat és szégyen. Alapvetően Fredrickson azokat az érzelmeket sorolja ide, amelyek a leginkább kutatottak és amelyeket a leggyakrabban él át az ember élete során. Célja az volt, hogy szélesebb körű pozitív érzelmeket is lefedjen, mint a hagyományosan használt PANAS, amely kizárólag a magas aktivitású pozitív affektív állapotokat célozza meg (Fredrickson, 2013). A kérdőív adaptációja folyamatban van dr. Kiss Paszkál által, ez a magyar változat szerepel a kérdőív csomagban.

A kérdőívcsomagban a 8. kérdés mérte a Módosított Diszkrét Emóciókat. A következő volt az utasítás: Gondolj vissza arra, hogyan érezted magad az elmúlt két hétben! A 5. kártya segítségével, értékeld 1-től 5-ig, milyen gyakran tapasztaltad meg a következő érzelmeket, érzéseket (1 – soha; 2 – ritkán; 3 – néhányszor; 4 – gyakran; 5 – legtöbbször).

Mindegyik mondatban három érzelm beemelésével hivatott felmérni a kérdés az adott érzelm gyakoriságát. (Például: Büszkének, önbizalommal telinek vagy magabiztosnak éreztem magam., Megszégyenülve, megalázva vagy becsületemben megsértve éreztem magam.) A fiatal egy ötfokú Likert-skála segítségével válaszolhatott, melyben az 1 a soha, 2 a ritkán, 3 a néhányszor, 4 a gyakran és 5 a legtöbbször. Minél magasabb a pozitív tételekre adott pontszáma, annál gyakrabban tapasztalja ezeket az érzelmeket, míg minél magasabb a negatív tételekre adott pontszáma, annál gyakrabban tapasztalja az adott negatív érzelmeket. Azoknál a tételeknél, ahol a fiatal nem válaszolt, ott átlaggal való inputációt alkalmaztam, tehát a hiányzó elemeket átlaggal helyettesítettem be.

3. ábra: Pozitív és negatív érzelmek leíró statisztikái

Skála	Skála átlag (M)	Szórás (SD)	Cronbach-alfa (α)	Elemzés (N)
Pozitív	31,961	7,534	0,805	10
Negatív	23,573	7,131	0,782	10

A skála tételeinek megbízhatóságát a Cronbach-alfa segítségével számoltam. Ez az érték azt mutatja, hogy mennyire összefüggőek és megbízhatóak a skálába tartozó kérdések. A pozitív érzelmek skála esetén ez az érték 0,805 ($\alpha=0,805$), amely egy viszonylag magas érték, tehát a pozitív skálához tartozó elemek nagyfokú belső összefüggést mutatnak egymással, azaz megbízhatóan mérik a pozitív érzelmek megjelenését. A negatív érzelmek skála esetén ez az érték 0,782 ($\alpha=0,782$), amely szintén magas érték, tehát a negatív skálához tartozó elemek

nagyfokú belső összefüggést mutatnak egymással, azaz ez a skála is megbízhatóan méri a negatív érzelmek megjelenését.

Az illeszkedés ellenőrzése végett elvégeztem a megerősítő faktorelemzést. A khi-négyzet próba eredménye szignifikáns ($p < 0,05$), tehát van eltérés a modell által várt és a megfigyelt adatok között. A CFI és a TLI értékek alapján a modell jó illeszkedést mutat az adatokhoz, habár a TLI 0,90 alatt van kicsivel, amely szintén eltérésre utalhat (Xia és Yang, 2019). Az RMSEA és RMSEA alsó felső határa elfogadható, de nem ideális. És végül az SRMR alacsony értéke alátámasztja, hogy az illeszkedés megfelelő. Összességében tehát illeszkednek a tételek a modellre, de nem tökéletes az illeszkedés, így lefuttattam a feltáró, amelynek eredménye illeszkedik a skála tételeihez. A 10 pozitív tétel egy faktorba rendeződött és a 10 negatív tétel kettő faktorba rendeződött (lásd 8.1.Melléklet-Feltáró faktorelemzés).

4. ábra: CFA-megerősítő faktorelemzés

χ^2	df	p	CFI	TLI	RMSEA	90%-os alsó határ	90%-os felső határ	SRMR
59,499	35	0,006	0,900	0,872	0,081	0,043	0,116	0,072

3.2.2.Élettel való elégedettséget mérő kérdés

A kérdőívcsomagban a 13. kérdés mérte az általános elégedettségi szintet. A következő volt az utasítás: Mindent összevetve mennyire vagy elégedett mostani életeddel? Válaszolj a 9. kártya segítségével, amelyen „0” jelenti, hogy teljesen elégedetlen, a „10” pedig, hogy teljesen elégedett vagy. Az elemzés során három alany választ vettem ki az adatbázisból, akik minimum egyszer a nem tudom/nem válaszolok opcióval feleltek. Korreláció segítségével vizsgálok a kapcsolatot.

Ezt a kérdést azért fontos vizsgálni, mert ha szignifikáns kapcsolat van az élettel való elégedettség és az átélt érzelmek között akkor következtethetünk arra, hogy az aktuális érzelmi állapotok párhuzamba állíthatók az egyetemes elégedettségi szinttel.

3.2.3.Észlelt társadalmi pozíciót mérő kérdés

A kérdőívcsomagban a 15. kérdés mérte az észlelt társadalmi pozíciót. A következő volt az utasítás: „Az országban élnek magasabb és alacsonyabb társadalmi helyzetű emberek, gazdagabbak, szegényebbek. Egy ötfokú létra legmagasabb, 5. fokán a legmagasabb helyzetű,

alul, az 1. fokán a legalacsonyabb helyzetű emberek helyezkednek el. Válaszolj a következő kérdésekre a 10. kártya segítségével megadva a létrafokot: 1 – nagyon szegény; 2 – inkább szegény; 3 – átlagos; 4 – inkább tehetős; 5 – nagyon tehetős. Hányadik fokra helyeznéd magad most ezen a létrán?”

3.2.4.Etnikai hovatartozásra irányulókérdés

A kérdőívcsomagban a 29. kérdés mérte fel a fiatal etnikai hovatartozás. A következő volt a kérdés: „Milyen nemzetiségűnek, etnikumhoz tartozónak tartod magad?” A válaszok alapján három nagy csoport körvonalazódott ki: magyar, roma és félig magyar-félig roma, így ez alapján vizsgálok ANOVA-val az érzelmek megnyilvánulását. Két alany válaszát vettem ki az adatbázisból, akik minimum egyszer a nem tudom/nem válaszolok opcióval feleltek, illetve kettő alanyt, akik egyik kategóriába sem sorolhatóak (sváb-román-cigány és német-magyar).

3.2.5.Vallásosságra irányuló kérdés

A kérdőívcsomagban a 30. és 31. kérdés mérte fel a fiatal vallásosságát. A következő volt a kérdés: „Hívőnek, vallásosnak tartod magad?” majd „Mennyire fontos a hited a mindennapi életben? Válaszolj ötfokú skálán: 1 – egyáltalán nem fontos, 5 – nagyon fontos”

A 106 alanyból 7-en nem akartak vagy nem tudtak válaszolni, így őket kivettem az elemzésből. A vallásos személyek a fontosságra vonatkozó válaszainak átlaga 4,424. Ennek függvényében a 3 csoportot alkottam, így ANOVA-t használtam. Az a 39 személy alkotja az erősen vallásos csoportot, akik ötös erősségűnek választották vallásosságuk mértékét, az a 27 személy alkotja a mérsékelten vallásos csoportot, akik négyes, hármas kettes és egyes erősségűnek jelölték vallásuk fontosságát és 33 személy alkotja a nem vallásos csoportot, akik azt választották, az első kérdésre, hogy nem tartják magukat hívőnek.

3.2.6.EXITS - múltbeli-jelenbeli csoporttagságok

A kérdőívcsomagban a 6. kérdés mérte fel a fiatal csoporttagságait. A következő volt a kérdés: Mennyire értesz egyet a következő állításokkal? Válaszolj a 4. kártya segítségével: 1 – egyáltalán nem értek egyet; 5 – teljes mértékben egyetértek. Az EXIT kérdőív 9 kérdésből áll és Likert-skála mentén válaszoltak a fiatalok 1-5-ös skálán. A kérdőív 9 tételből áll. Hat alany válaszát vettem ki az adatbázisból, akik minimum egyszer a nem tudom/nem válaszolok opcióval feleltek. Korreláció segítségével vizsgálok a kapcsolatot.

A kérdőív arra szolgál, hogy felmérje az identitás változásainak és az ehhez kapcsolódó

csoporttagságok alakulását (C. Haslam és mtsai., 2008). A kérdőív adaptációja folyamatban van dr. Kiss Paszkál által, ez a magyar változat szerepel a kérdőív csomagban.

A kérdőív három dimenziót vizsgál: jelenbeli csoporttagság, régi csoportok megtartása és új csoporttagság.

5. ábra: A csoporttagság kérdőív tételeinek leíró statisztikái

Skála átlag (M)	Szórás (SD)	Cronbach-alfa (α)	Elemzés (N)
28,775	7,390	0,734	9

A Cronbach-alfa értéke 0,734 ($\alpha=0,734$), amely egy viszonylag magas érték, tehát az elemek nagyfokú belső összefüggést mutatnak egymással, azaz megbízhatóan méri a csoporttagságok megjelenését.

3.2.7. Kollektív önértékelést mérő kérdőív

A kérdőívcsomagban a 6. kérdés mérte fel a fiatal csoporttagságait. A következő volt a kérdés: Mennyire értesz egyet a következő állításokkal? Válaszolj a 4. kártya segítségével: 1 – egyáltalán nem értek egyet; 5 – teljes mértékben egyetértek. Korreláció segítségével vizsgálok a kapcsolatot. Összesen húsz alany válaszát vettem ki az adatbázisból, akik minimum egyszer a nem tudom/nem válaszolok opcióval feleltek. Ez egy magas nem válaszolási arányt mutat a többi kérdőívhez képest. Ennek egyik oka lehet, hogy egyes kifejezéseket nehezen értelmeztek (pl.: Az, hogy Intézetem diákja vagyok, meghatározza, hogy ki vagyok.), másik lehetséges ok, hogy kivétel nélkül az összes kérdés az intézményükre vonatkozott, így nem szívesen tüntették volna fel az intézetet rossz fényben (bár az anonimitást minden esetben jeleztük a kérdőív elején).

A kollektív önértékelés kérdőívet Riia Luhtanen és Jennifer Crocker alkotta meg (Luhtanen és Crocker, 1992) és Kiss Paszkál adaptálta. A kérdőív 12 kérdésből áll és Likert-skála mentén válaszoltak a fiatalok 1-5-ös skálán. A kollektív önértékelés négy tényezéből áll: személyes kollektív önértékelés, azonosulás a csoporttal, tagsági kollektív önértékelés és a nyilvános önértékelés (Kiss, Sinka és Czabán, 2012.).

6. ábra: A kollektív önértékelés tételeinek leíró statisztikái

Skála átlag (M)	Szórás (SD)	Cronbach-alfa (α)	Elemzés (N)
36,209	5,564	0,444	12

A Cronbach-alfa 0,444 ($\alpha=0,444$), amely alacsony értéknek minősül. Ennek egy lehetséges oka lehet, hogy a skála négy tényezőből adódik össze, így a tételek viszonylag eltérő konstruktumokat mérnek.

3.3. Eljárás

A Társadalmi integrációt szolgáló életcélok háttére javítóintézeti és nem javítóintézeti fiatalok körében c. Kutatási projekt (kutatás-ethikai engedély: BTK/8079-1/2023) dr. Kiss Paszkál Bertalan vezetésével valósult meg. Szaktársammal együtt vettük fel személyesen az interjúkat. Az intézmény vezetőjével, pszichológusával, nevelőivel, illetve az intézmény titkárával történő interjúztatás mester képzésen részt vevő hallgatók által valósult meg; Urszán Laura, Pusztai Bettina és Tassi Mandola által. A szakértői interjúk elsősorban a következő témákra fókuszáltak: az intézmény struktúrája, a növendékek napirendje, bekerülésük okai, viszonyuk az intézményhez, érzelmi állapotuk, milyen célokkal rendelkeznek, illetve milyen kapcsolatokat ápolnak a növendékek. Azzal kapcsolatban is értékes információkat gyűjtöttünk, hogy hogyan érdemes szólítani az adott intézményt. Erre példa, hogy a Budapesti Javítóintézet beceneve a Szőlő.

Online helyett személyes felvétel lehetőséget biztosított arra, hogy az intézmények légkörét, struktúráját is megfigyelhessük, ugyanis az első látogatások során az intézmény vezetője alaposan körbemutatta a helyszínt és készségesen válaszolt a felmerülő kérdéseinkre.

Az interjúztatói napokra alkalmas időpontok az intézmény koordinátorával kerültek egyeztetésre. Személyes megjelenésünk előtt a növendékek tájékoztatva lettek a tevékenységünkről és tervezett eljövételünkről. Majd tájékoztatott minket az adott intézmény koordinátora, hogy hány fiatal meginterjúztatására lesz lehetőségünk. Ezután mindegyikünk külön-külön helységben foglalt helyet, ahova óránkénti váltással érkeztek egyesével a fiatalok. A felvétel során a helységben ketten tartózkodtunk a fiatallal. Ez egyedül Budapesti Javítóintézetben volt másképp, ahol a felvétel során az intézmény pszichológusa be-be nézett a terembe, hogy leellenőrizze, minden rendben zajlik-e. A legtöbb esetben kaptunk telefonos elérhetőséget az intézmény koordinátorától arra az esetre, ha bármi probléma merülne fel a

fiatallal. Egy interjú felvétele egy órát vett igénybe és egy alkalommal 3-5 darab fiatallal tudtuk felvenni az interjúcsomagot. Egyesével vettük fel az interjút a fiatalokkal és laptop helyett papír alapon, tollal rögzítettük a válaszokat, annak érdekében, hogy a személyes kapcsolat fennmaradjon a növendékekkel és hogy ne érezzünk velük semmiféle gazdasági fölérendeltséget.

A válaszokat később egyesével rögzítettük az online adatbázisba. A felvétel előtt bemutatkoztunk a növendéknek és röviden tájékoztattuk, hogy mi látogatásunk célja, hogy nagyjából egy órát fog igénybe venni az interjú, elmagyaráztuk, hogy anonim módon zajlik, tehát nincs jó és rossz válasz, valamint ha valami nem egyértelmű, nyugodtan kérdezzen és egyik kérdésre sem kötelező a válaszadás. Majd a beleegyező nyilatkozat átnyújtása történt, amelyet elolvasott és aláírt a növendék és ezek után kezdődhetett a tényleges kérdőív felvétel. A legtöbb kérdésre egy kinyomtatott papír alapú Likert-skála segítségével tudtak válaszolni, amely azt a célt szolgálta, hogy a vizuális megjelenítés hatására könnyebb legyen a válaszadás (például: 1 – soha nem jellemző, 2 – nem gyakran, 3 – időnként, átlagos mértékben, 4 – gyakran, 5 – szinte mindig jellemző). A Budapesti Javítóintézetet kivéve mindegyik intézményben tegeztük a fiatalokat.

A statisztikai elemzéseket JASP-programban végeztem el. A normalitást Shapiro-Wilk próbával teszteltem.

4. Eredményei és értelmezésük

4.1. Észlelt társadalmi pozíció és érzelmek

Az észlelt társadalmi pozíciót és az érzelmek tengelyt vizsgálok korrelációval.

7. ábra: Az adatok eltérnek a normális eloszlástól, így Kendall-tau b próbát alkalmazok

	SHAPIRO-WILK	P-ÉRTÉK
POZITÍV ÉRZELMEK	0,981	0,142
NEGATÍV ÉRZELMEK	0,975	0,044

8. ábra: Korreláció - észlelt társadalmi helyzet

POZITÍV ÉRZELMEK	Kendall's Tau B	0,135
	p-érték	0,082
NEGATÍV ÉRZELMEK	Kendall's Tau B	-0,146
	p-érték	0,060

A pozitív érzelmek tekintetében a Kendall-tau korrelációs együttható ($\tau = 0,135$) és a p érték ($p=0,082$) azt mutatja, hogy nincs összefüggés az észlelt társadalmi pozíció és a pozitív érzelmek megélése között. A negatív érzelmek tekintetében a Kendall-tau korrelációs együttható ($\tau = -0,146$) és a p érték ($p=0,058$) azt mutatja, hogy szignifikancia éppen, hogy nincs, azonban a tendencia kikörvonalazódik; azok a fiatalok, akik magasabb társadalmi-gazdasági helyzetbe sorolják magukat (azaz „tehetősebbnek” érzik magukat), kevesebb negatív érzelmet tapasztalhatnak az intézményben.

4.2.Etnikai hovatartozás és érzelmek

A nemzetiségi csoportok és a pozitív érzelmek tengelyt vizsgálok.

9. ábra: Pozitív érzelmek - az adatok eloszlása normális, tehát az ANOVA megbízható eredményeket ad

SHAPIRO-WILK	W	p
	0,982	0,171
LEVENE-PRÓBA	F (2,99)	p
	0,871	0,422

10. ábra: ANOVA - nemzetiségi csoportok és pozitív érzelmek

df	F	P-ÉRTÉK	ω^2
2	2,738	0,070	0,033

Az F érték, amely a változók közötti összefüggés erősségét méri 2,738 ($F=2,738$). A p érték, nagyobb, mint 0,05 ($p=0,070$). A hatásmérték 0,033, ami azt jelenti, hogy az etnikai hovatartozás a pozitív érzelmek varianciájának körülbelül 3,3%-át magyarázza.

11. ábra: Leíró statisztika – etnikai hovatartozás (1-magyar, 2-roma, 3- többnemzetiségű)

Csoportok	Átlag	Szórás	Elemzés
1	2,738	0,799	46
2	3,257	0,783	41
3	3,453	0,569	15

Az eredmények azt jelzik, hogy szignifikáns különbség nincs a csoportok között, azonban a leíró statisztikák alapján kirajzolódik, hogy a magyar csoportnak a legalacsonyabb az átlag pozitív érzelmekre adott pontszáma, aztán következik a roma, majd a többnemzetiségűek csoportja.

Tehát az etnikai hovatartozás és a pozitív érzelmek között a kapcsolat nem szignifikáns, az etnikai hovatartozás magyarázati értéke alacsony, tehát más tényezők is hozzájárulhatnak a pozitív érzelmek skálájának változékonyságához. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy csoportokat nézve átlagosan a magyar fiatalok kevesebb pozitív érzelmet élnek át, mint a többnemzetiségű és roma fiatalok.

Következőként a nemzetiségi csoportok és a negatív érzelmek tengelyt vizsgálom.

12. ábra: Negatív érzelmek - az adatok eloszlása normális, tehát az ANOVA megbízható eredményeket ad

SHAPIRO-WILK	W	p
	0,975	0,055
LEVENE-PRÓBA	F (2,97)	p
	0,498	0,609

13. ábra: ANOVA - nemzetiségi csoportok és negatív érzelmek

df	F	P-ÉRTÉK	ω^2
2	0,885	0,416	0,000

Az F érték 0,885 ($F=0,885$). A p érték, nagyobb, mint 0,05 ($p=0,416$). Az ω^2 érték 0,000, ami azt jelenti, hogy az etnikai hovatartozás nem magyarázza a negatív érzelmek megélését. Az eredmények azt jelzik, hogy nincs szignifikáns különbség a csoportok között, így post-hoc tesztre nincs szükség.

4.3. Vallásosság és érzelmek

A vallásos csoportok és a pozitív érzelmek tengelyt vizsgálok.

14. ábra: Pozitív érzelmek - az adatok eloszlása normális, tehát az ANOVA megbízható eredményeket ad

SHAPIRO-WILK	W	p
	0,982	0,194
LEVENE-PRÓBA	F (2,96)	p
	0,690	0,504

15. ábra: ANOVA - vallási csoportok és pozitív érzelmek

df	F	P-ÉRTÉK	ω^2
2	1,097	0,338	0,002

Az F érték 1,097 ($F=1,097$). A p érték nagyobb, mint 0,05 ($p=0,338$). Az ω^2 érték 0,002, ami azt jelenti, hogy a vallás körülbelül 0,2 %-kal magyarázza a pozitív érzelmek megélését. Az eredmények tehát azt jelzik, hogy nincs szignifikáns különbség a csoportok között.

Következőnek a vallásos csoportok és a negatív érzelmek tengelyt vizsgálom.

16. ábra: Negatív érzelmek - a szóráshomogenitás sérül, így a Brown-Forsythe tesztet alkalmazom

SHAPIRO-WILK	W	p
	0,977	0,082
LEVENE-PRÓBA	F (2,96)	p
	3,793	0,026

17. ábra: ANOVA - vallási csoportok és negatív érzelmek Brown-Forsythe próbával

df	F	P-ÉRTÉK	ω^2
2	4,422	0,015	0,059

Az F érték, 4,422 ($F=4,422$). A p érték kisebb, mint 0,05 ($p=0,015$). Az ω^2 érték 0,059, ami azt jelenti, hogy a vallás körülbelül 5,9 %-kal magyarázza a negatív érzelmek megélését. Az eredmények tehát azt jelzik, hogy szignifikáns különbség van a csoportok között, így leellenőrzöm a Post-hoc tesztet.

18. ábra: Post-hoc – vallási csoportok és negatív érzelmek (1-nem vallásos, 2-mérsékelten vallásos, 3-erősen vallásos)

Csoportok	Átlagkülönbség	Standard hiba	t	p
1 és 2	-2,923	1,787	-1,635	0,236
1 és 3	-4,643	1,629	-2,850	0,015
2 és 3	-1,721	1,724	-0,998	0,580

A Post-hoc tesztből kiolvasható, hogy a p érték az 1-es (nem vallásos) és a 3-as (erősen vallásos) csoport tekintetében kisebb, mint 0,05. ($p=0,015$). Továbbá átlagosan 4,643 ponttal kevesebbet ért el az erősen vallásos csoport a negatív skálán, mint a nem vallásos csoport ($MD=-4,643$). A standard error alapján az átlagos különbség körülbelül 1,629-el lehet pontatlan ($SE=1,629$). Továbbá a csoportok közötti különbség szignifikanciája -2,850 ($t=-2,850$).

Ezek az eredmények azt mutatják, hogy az erősen vallásos és a nem vallásos csoport közötti különbség szignifikáns a negatív érzelmeket tekintve; az erősen vallásos fiatalok csoportja kisebb gyakorisággal él át negatív érzelmeket, mint a nem vallásos fiatalok csoportja.

4.4.Múltbeli és jelenbeli csoporttagságok és érzelmek

A csoporttagság és az érzelmek tengelyt vizsgálok korrelációval.

19. ábra: Az adatok eltérnek a normális eloszlástól, így Kendall-tau b próbát alkalmazok

	SHAPIRO-WILK	P-ÉRTÉK
POZITÍV ÉRZELMEK	0,986	0,396
NEGATÍV ÉRZELMEK	0,233	< 0,05

20. ábra: Korreláció – csoporttagság és érzelmek

		jelenbeli csoporttagság	régi csoportok megtartása	új csoporttagság
POZITÍV ÉRZELMEK	Kendall's Tau B	0,122	-0,022	0,175
	p-érték	0,090	0,756	0,015
NEGATÍV ÉRZELMEK	Kendall's Tau B	0,046	-0,019	-0,120
	p-érték	0,526	0,789	0,096

A Kendall-tau korrelációs együttható ($\tau = 0,231$) azt mutatja, hogy pozitív irányú gyenge kapcsolat van az új csoporttagság és a pozitív érzelmek megélése között. Ez azt jelenti, hogy azok a fiatalok, akik új csoportokhoz csatlakoznak, átlagosan gyakrabban élnek át pozitív érzelmeket, mint akik nem csatlakoznak új csoportokhoz.

4.5.Kollektív önértékelés és érzelmek

A kollektív önértékelés és az érzelmek tengelyt vizsgálom korrelációval.

21. ábra: Pozitív és negatív érzelmek - az adatok eloszlása normális

	SHAPIRO-WILK	P-ÉRTÉK
POZITÍV ÉRZELMEK	0,975	0,094
NEGATÍV ÉRZELMEK	0,971	0,050

22. ábra: Korreláció – kollektív önértékelés négy tényezője és érzelmek

		személyes kollektív önértékelés	nyilvános kollektív önértékelés	azonosulás	tagság értékelése
POZITÍV ÉRZELMEK	Pearson's r	0,377	-0,021	0,211	0,381
	p-érték	<0,05	0,847	0,052	<0,05
NEGATÍV ÉRZELMEK	Pearson's r	-0,122	-0,177	0,035	-0,193
	p-érték	0,264	0,103	0,748	0,075

A Pearson-féle korrelációs együttható ($r = 0,377$) azt mutatja, hogy pozitív irányú, közepes erősségű kapcsolat áll fent a személyes önértékelés és a pozitív érzelmek között. Szintén pozitív irányú, közepes erősségű kapcsolat áll fent a tagság értékelése és a pozitív érzelmek között ($r = 0,381$). Az azonosulás és a pozitív érzelmek megélése között is van egy gyenge kapcsolat ($r = 0,211$), de nem szignifikáns ($p=0,052$). Tehát átlagosan azok a fiatalok, akiknek magasabb a kollektív önértékelésük és a csoporttagságukat pozitívabbnak ítélik gyakrabban élnek át pozitív érzelmeket.

4.6.Élettel való elégedettség és érzelmek

Az élettel való elégedettség és az érzelmek tengelyt vizsgálok korrelációval.

23. ábra: Pozitív és negatív érzelmek - az adatok eloszlása normális

	SHAPIRO-WILK	P-ÉRTÉK
POZITÍV ÉRZELMEK	0,984	0,269
NEGATÍV ÉRZELMEK	0,976	0,061

24. ábra: Korreláció – élettel való elégedettség és érzelmek

POZITÍV ÉRZELMEK	Pearson's r	0,373
	p-érték	<0,05
NEGATÍV ÉRZELMEK	Pearson's r	-0,173
	p-érték	0,080

A Pearson-féle korrelációs együttható ($r = 0,373$) azt mutatja, hogy pozitív kapcsolat áll fent az élettel való elégedettség és a pozitív érzelmek között. A negatív érzelmeket tekintve korrelációs együttható ($r = -0,173$) azt mutatja, hogy negatív kapcsolat áll fent az élettel való elégedettség és a negatív érzelmek között.

5. Eredmények összefoglalása

Kutatásaim alátámasztották, hogy a társadalmi identitásnak szerepe van az érzelmek átélésében.

Az észlelt társadalmi pozíció kapcsolatban áll az érzelmekkel (Remy, 1995; Vega és mtsai., 1987). Bár a mintán nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat az észlelt társadalmi pozíció és az érzelmek között, egy tendencia körvonalazódik; azok a fiatalok, akik magasabb társadalmi-gazdasági helyzetbe sorolják magukat (azaz „tehetősebbnek” érzik magukat), kevesebb negatív érzelmet tapasztalhatnak az intézményben.

A szakirodalom egy része alátámasztja, hogy az érzelmek átélése más és más különböző kulturális közegekben (Leu és mtsai., 2011), míg más kutatások arra jutottak, hogy nem az etnikai hovatartozás, hanem sokkal inkább a lakóhely típusa és más szociális tényezők, amik erre befolyással vannak (Oláh és mtsai., 2023). Kutatásom az utóbbi elméletet támasztja alá, mivel nem jött ki szignifikáns kapcsolat és azt találtam, hogy a magyar fiatalok átlagosan

kevesebb pozitív érzelmet élnek át, mint a többnemzetiségű és roma fiatalok. Ennek háttérébe az állhat, hogy az általam vizsgált fiatalok zárt intézményben vannak. A roma fiatalok számára az intézmény sokszor egyfajta rangot vagy dicsőséget jelent, és a transzgenerációs örökség miatt számukra ez a közeg "természetesebb". Továbbá a romák életkörülményei, társadalmi helyzete sok esetben hátrányos, így egy intézménybe való bekerülés olyan forrásokat nyújthat számukra, amikhez otthoni közegükben nem feltétlen férnek hozzá (Cigány Tárcaközi Bizottság, é.n; Póczik, 2003).

A szakirodalom egyöntetűen megerősíti azt az elméletet, miszerint a vallásosság egyfajta védőpajzsként szolgál a negatív behatások csökkentésére (Ellison, Gay, Glass, 1989). Az összes társadalmi identitás mutató közül a vallásosság eredményezte a legszignifikánsabb kapcsolatot, azon belül is nem vallásos és az erősen vallásos csoport között mutatkozott a legnagyobb különbség a negatív érzelmek megélését illetően. Továbbá, egy felfelé ívelő tendencia mutatkozik; minél vallásosabb az adott egyén, annál alacsonyabb a negatív érzelmekre adott pontszáma.

Az érzelmek kialakulásában nagy szereppel bír a társas környezet (Parkinson, 1996) és ezt a zárt intézményekben lévő fiatalok körében is kirajzolódott. Azok a fiatalok, akik új csoportokhoz tudtak csatlakozni, szignifikánsan több pozitív érzelmet éltek át, mint akik nem.

A társas környezethez kapcsolódik a kollektív önértékelés, amely esetén szintén szignifikáns kapcsolat mutatkozik, tehát alátámasztotta a szakirodalomban leírtakat; azok a fiatalok, akik magasabb a kollektív önértékeléssel rendelkeznek és a csoporttagságukat pozitívabbnak ítélik, több pozitív érzelmet élnek át az intézményben (Brewer, 1979; Ellemers, 2003).

Végezetül kimutatásra került, hogy minél elégedettebbek a fiatalok általánosságban az életükkel, annál magasabb pontszámot adnak a pozitív érzelmekre és hasonló tendencia figyelhető meg a negatív élettel való elégedettség és a negatív érzelmek átélése között. Tehát megállapítható, hogy a növendékek érzelmi állapota összefüggésben áll az élettel való általános elégedettségükre.

6.Javaslatok

Az eredmények fényében fontosnak tartom, hogy beépüljön a köztudatba, hogy az érzelmek átélése, a mentális jóllét nem csupán egyéni felelősségen múlik, hiszen érdemes megvizsgálni olyan társadalmi tényezőket, mint például a vallási hovatartozás, csoporttagság vagy észlelt társadalmi pozíció. Az összefüggés megértése nélkül nehéz hatékony megoldásokat találni az

érzelmi problémák kezelésére és a társadalom mentális állapotának javítására. Fontos kihangsúlyozni, hogy az említett tényezők nem csupán az érzelmekre, de a zárt intézményekbe való bekerülésre is hatással vannak (Erdei, 2013). Továbbá tanácsos beemelni a gyakorlatba a megállapítottakat; a javítóintézetben érdemes a vallási elfoglaltságokra hangsúlyt fektetni, hiszen a hit egyfajta kapaszkodóként szolgálhat a fiatalok számára és segíthet megküzdenni az őket érő nehézségekkel, valamint célszerű nagyobb hangsúlyt fektetni a közösségi életre, annak érdekében, hogy a fiatal megélhesse, hogy tartozik egy vagy több csoporthoz, ezzel növelve kollektív önértékelését. Szintén fontosnak tartom a javítóintézetben belül dolgozók körében tudatosítani, hogy a társadalomban elfoglalt pozíció és a fiatal etnikuma kapcsolatban áll az általa megélt érzelmekkel.

6.1. Limitációk és jövőbeli elemzési lehetőségek

Fontos kiemelni kutatásom esetleges limitációit. Az elemszám több redukció után érte el végleges elemszámát, amely a 106 fő. Ahogy említettem a minta alfejezetnél erre azért volt szükség, hogy reprezentatív maradjon a minta, azonban ezzel együtt a minta száma is lecsökkent bizonyos fokig. Az észlelt társadalmi helyzet, etnikai hovatartozás és a vallásosság konstruktum mérése csupán 1-1 kérdéssel történt.

Továbbá, egyes tényezők ronthatták a fiatalok válaszainak hitelességét. Egyik ilyen tényező, az interjú hossza; egy fiatal számára megterhelő lehet egy órán keresztül kérdésekre válaszolni, valamint nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a növendékekben lehet egyfajta megfelelési vágy, amely torzíthatta a válaszok megbízhatóságát.

Jövőbeli elemzés tekintetében érdemes és tanulságos lenne egy longitudonális elemzés, amelynek keretében nyomon lehetne követni a kutatásban résztvevő személyek érzelmi állapotát a társadalmi identitás egyes elemeinek vonatkozásában.

7. Irodalomjegyzék

- About, F. E. (2003). The formation of in-group favoritism and out-group prejudice in young children: Are they distinct attitudes? *Developmental Psychology*, 39(1), 48–60.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.1.48>
- Alapvető Jogok Biztosának Hivatala. (é.n.). *Az alapvető jogok biztosának jelentése a kettős szükségletű gyermekek ellátásának helyzetéről*. <https://www.ajbh.hu/-/az-alapveto-jogok-biztosanak-jelentese-a-kettos-szuksegletu-gyermekek-ellatasanak-helyzeterol>

- Alcover, C.-M., Rodríguez, F., Pastor, Y., Thomas, H., Rey, M., & del Barrio, J. L. (2020). Group Membership and Social and Personal Identities as Psychosocial Coping Resources to Psychological Consequences of the COVID-19 Confinement. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(20), 7413. <https://doi.org/10.3390/ijerph17207413>
- Andrew E. Clark, Lelkes O. (2005). Deliver us from evil: religion as insurance. <https://shs.hal.science/halshs-00590570/>
- Budapesti Javítóintézet. (é.n.). <https://www.bpjavito.hu/>
- Brewer, M. B. (1979). In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis. *Psychological Bulletin*, 86(2), 307–324. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.86.2.307>
- Cialdini, R. B., Borden, R. J., Thorne, A., Walker, M. R., Freeman, S., & Sloan, L. R. (1976). Basking in reflected glory: Three (football) field studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34(3), 366–375. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.34.3.366>
- Cigány Társaközi Bizottság. (n.d.). *A hosszú távú roma társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia irányelvei (vitaanyag)*.
- Cohen, S., Alper, C. M., Doyle, W. J., Adler, N., Treanor, J. J., & Turner, R. B. (2008). Objective and subjective socioeconomic status and susceptibility to the common cold. *Health Psychology*, 27(2), 268–274. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.27.2.268>
- Cunha, O., Castro Rodrigues, A. de, Caridade, S., Dias, A. R., Almeida, T. C., Cruz, A. R., & Peixoto, M. M. (2023). The impact of imprisonment on individuals' mental health and society reintegration: Study protocol. *BMC Psychology*, 11(1), 215. <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01252-w>
- Diener, E., Tay, L., & Myers, D. G. (2011). The religion paradox: If religion makes people happy, why are so many dropping out? *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(6), 1278–1290. <https://doi.org/10.1037/a0024402>
- Ellison, C. G., Gay, D. A., Glass, T. A. (1989). Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction? *Social Forces*, 68(1), 100–123. doi:10.1093/sf/68.1.100
- Ellemers, N. (2003). Identity, Culture, and Change in Organizations: A Social Identity Analysis and Three Illustrative Cases. In *Social Identity at Work*. Psychology Press.
- Erdei, G. (2013). A bűnözés társadalmi-gazdasági aspektusai. *Az NKE HHK tudományos folyóirata, Társadalomtudomány*, 6(2). Budapest.
- Esztergomi Speciális Gyermekotthoni Központ. (é.n.). *Intézetünk Általános bemutatása*. <https://esztgyo.hu/altalanos-bemutatas/>
- Fazel, S., Hayes, A. J., Bartellas, K., Clerici, M., & Trestman, R. (2016). Mental health of prisoners: Prevalence, adverse outcomes, and interventions. *The Lancet Psychiatry*, 3(9), 871–881. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(16\)30142-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(16)30142-0)

- Fredrickson, B. L. (2004). The broaden-and-build theory of positive emotions. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 359(1449), 1367–1378.
<https://doi.org/10.1098/rstb.2004.1512>
- Fredrickson, B. L. (2013). Positive Emotions Broaden and Build. In *Advances in Experimental Social Psychology* (Köt. 47, o. 1–53). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-407236-7.00001-2>
- Fundación Secretariado Gitano. (2007). *Egyenlőség, egészség és a roma/cigány közösség*. Madrid: Fundación Secretariado Gitano.
https://ec.europa.eu/health/ph_projects/2004/action3/docs/2004_3_01_manuals_hu.pdf
- Galanakis, M., Stalikas, A., Pezirkianidis, C., & Karakasidou, E. (2016). Reliability and Validity of the Modified Differential Emotions Scale (mDES) in a Greek Sample. *Psychology*, 07, 101–113.
<https://doi.org/10.4236/psych.2016.71012>
- Goffman, E. (2017). *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Routledge.
- Goomany, A., & Dickinson, T. (2015). The influence of prison climate on the mental health of adult prisoners: A literature review. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 22(6), 413–422. <https://doi.org/10.1111/jpm.12231>
- Guerrero, Z., Civišová, D., & Winkler, P. (2024). Mental health and access to care among the Roma population in Europe: A scoping review. *Transcultural Psychiatry*, 61(1), 118–130.
<https://doi.org/10.1177/13634615231200853>
- Halász C., & Fejes J. B. (2024). Cigány/roma kisebbségekre vonatkozó kulturális tévhitek vizsgálata pedagógusjelöltek körében. *Iskolakultúra*, 34(2–3), Article 2–3.
<https://doi.org/10.14232/iskkult.2024.2-3.47>
- Hao, L., & Johnson, R. W. (2000). Economic, Cultural, and Social Origins of Emotional Well-Being: Comparisons of Immigrants and Natives at Midlife. *Research on Aging*, 22(6), 599–629.
<https://doi.org/10.1177/0164027500226002>
- Haslam, C., Holme, A., Haslam, S. A., Iyer, A., Jetten, J., & Williams, W. H. (2008). Maintaining group memberships: Social identity continuity predicts well-being after stroke. *Neuropsychological Rehabilitation*, 18(5/6), 671–691.
<https://doi.org/10.1080/09602010701643449>
- Haslam, S. A., & Reicher, S. (2006). Stressing the group: Social identity and the unfolding dynamics of responses to stress. *Journal of Applied Psychology*, 91(5), 1037–1052.
<https://doi.org/10.1037/0021-9010.91.5.1037>
- Heine, S. J., Lehman, D. R., Markus, H. R., & Kitayama, S. (1999). Is there a universal need for positive self-regard? *Psychological Review*, 106(4), 766–794. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.766>

- Hoverd, W. J., & Sibley, C. G. (2013). Religion, deprivation and subjective wellbeing: Testing a religious buffering hypothesis. *International Journal of Wellbeing*, 3(2), Article 2.
<https://internationaljournalofwellbeing.org/index.php/ijow/article/view/207>
- Inc, G. (2007, június 8). *Religion*. Gallup.Com. <https://news.gallup.com/poll/1690/Religion.aspx>
- Izsák, H. (2022a). *A javítóintézetek kialakulásának és fejlődésének társadalmi-történeti háttere, helyzete napjainkban a javítóintézeti pedagógusok aspektusából, különös tekintettel a Budapesti Javítóintézetre* (Doktori értekezés). Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola
- Izsák, H. (2022b). Javítóintézeti nevelők metaforákban tükröződő intézményképe. *Képzés és Gyakorlat: A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campus Neveléstudományi Intézetének és a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának neveléstudományi folyóirata*, 20(1–2), Pécsi Tudományegyetem, Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola.
- Jakoby, N. (2016). Socioeconomic Status Differences in Negative Emotions. *Sociological Research Online*, 21(2), 93–102. <https://doi.org/10.5153/sro.3895>
- Javítóintézeti igazgatóhelyettesi interjú, Szőlő utca (2023. február 23.). Mellékletben csatolt interjú.
- Javítóintézeti képzési vezetői interjú, Rákospalota (2023. március 12.). Mellékletben csatolt interjú.
- Javítóintézeti otthonvezetői interjú, Rákospalota (2023. március 5.). Mellékletben csatolt interjú.
- Jetten, J., O'Brien, A., & Trindall, N. (2002). Changing identity: Predicting adjustment to organizational restructure as a function of subgroup and superordinate identification. *British Journal of Social Psychology*, 41(2), 281–297. <https://doi.org/10.1348/014466602760060147>
- Kiss, P., Sinka, L., & Czabán, Cs. (2022). Szervezeti elköteleződés és teljesítménymotiváció a tanulmányi sikeresség hátterében. *Felsőoktatási Műhely*, 16(3), 45-63.
- Kitayama, S., Markus, H. R., & Kurokawa, M. (2000). Culture, Emotion, and Well-being: Good Feelings in Japan and the United States. *Cognition and Emotion*, 14(1), 93–124.
<https://doi.org/10.1080/026999300379003>
- Központi Statisztikai Hivatal. (2014). *A javítóintézeti nevelés*.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf>
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and Adaptation*. Oxford University Press.
- Lemyre, L., & Smith, P. M. (é. n.). *Intergroup Discrimination and Self-Esteem in the Minimal Group Paradigm*.
- Leu, J., Wang, J., & Koo, K. (2011). Are Positive Emotions Just as „Positive” Across Cultures? *Emotion (Washington, D.C.)*, 11, 994–999. <https://doi.org/10.1037/a0021332>
- Lewis, M. (Szerk.). (2008). *Handbook of emotions* (3. ed). Guilford Press.

- Lőrincz, J. (2018). *A Csemegi-kódex és a javítóintézetek*. <https://www.semanticscholar.org/paper/A-Csemegi-k%C3%B3dex-%C3%A9s-a-jav%C3%ADt%C3%B3int%C3%A9zetek-L%C5%91rincz/9f54c66c10886d34b06596c7a22024841443c4ea>
- Luhtanen, R., & Crocker, J. (1992). A Collective Self-Esteem Scale: Self-Evaluation of One's Social Identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(3), 302–318. <https://doi.org/10.1177/0146167292183006>
- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803–855. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.6.803>
- Magyarország Büntető Törvénykönyve. (2012). 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv>
- Manstead, A. S. R. (2018). The psychology of social class: How socioeconomic status impacts thought, feelings, and behaviour. *British Journal of Social Psychology*, 57(2), 267–291. <https://doi.org/10.1111/bjso.12251>
- Moreira-Almeida, A., Mosqueiro, B. P., & Bhugra, D. (2021). *Spirituality and Mental Health Across Cultures*. Oxford University Press.
- Newman, D. B., & Graham, J. (2018). Religion and well-being. In E. Diener, S. Oishi, & L. Tay (Eds.), *Handbook of well-being*. DEF Publishers
- Oláh, B., Bíró, É., & Kósa, K. (2023). Residence in segregated settlements (colonies) rather than Roma identity increases the risk of unfavourable mental health in Hungarian adults. *Frontiers in Public Health*, 11, 1205504. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1205504>
- Parkinson, B. (1996). Emotions are social. *British Journal of Psychology*, 87(4), 663–683. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1996.tb02615.x>
- Paszka K., Lea S., & Csaba C. (é. n.). *Szervezeti elköteleződés és teljesítménymotiváció a tanulmányi sikeresség hátterében*.
- Póczik, Sz. (2003). *A roma kisebbség szociológiai problémái*. Országos Kriminológiai Intézet.
- Prayitno, K. P., Oktobrian, D., & Barkhuizen, J. (2023). Addressing Prison Education and the Obstacles in Ensuring the Right to Education in Indonesian Juvenile Correctional Facilities. *Journal of Southeast Asian Human Rights*, 7(2), 123. <https://doi.org/10.19184/jseahr.v7i2.42656>
- Rákospalotai Javítóintézet és Központi Speciális Gyermekotthon. (é.n.). <https://www.leanynevelo.hu/>
- Remy, G. (1995). Ethnic Minorities and Mental Health: Ethical Concerns in Counseling Immigrants and Culturally-Diverse Groups. *Trotter Review*, 9(1). https://scholarworks.umb.edu/trotter_review/vol9/iss1/5
- Ross, C. E. (2017). *Social Causes of Psychological Distress* (2. kiad.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315129464>

- Schimmack, U., Diener, E., & Oishi, S. (2002). Life-Satisfaction Is a Momentary Judgment and a Stable Personality Characteristic: The Use of Chronically Accessible and Stable Sources. *Journal of Personality*, 70(3), 345–384. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.05008>
- Shaver, P. R., Wu, S., & Schwartz, J. C. (1992). Cross-cultural similarities and differences in emotion and its representation. In *Emotion* (o. 175–212). Sage Publications, Inc.
- Shelton, J. N., & Richeson, J. A. (2005). Intergroup Contact and Pluralistic Ignorance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(1), 91–107. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.1.91>
- Sedlak, A. J., & McPherson, K. S. (2010). *Youth's Needs and Services: (558322010-001)*. <https://doi.org/10.1037/e558322010-001>
- Smith, C. A., & Lazarus, R. S. (1993). Appraisal components, core relational themes, and the emotions. *Cognition and Emotion*, 7(3–4), 233–269. <https://doi.org/10.1080/02699939308409189>
- Szabóné Kármán, J. (2012). *A magyarországi roma/cigány értelmiség historiográfiája, helyzete, mentális állapota* (Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem). Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar.
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P., & Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149–178. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420010202>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Szerk.), *Political Psychology* (0 kiad., o. 276–293). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203505984-16>
- Thomas, C. R., & Penn, J. V. (2002). Juvenile justice mental health services. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 11(4), 731–748. [https://doi.org/10.1016/s1056-4993\(02\)00024-x](https://doi.org/10.1016/s1056-4993(02)00024-x)
- Teplin, L. A., Abram, K. M., Washburn, J. J., Welty, L. J., Hershfield, J. A., & Dulcan, M. K. (é. n.). *The Northwestern Juvenile Project: Overview*.
- Turner, J. C., Reynolds, K. J., Haslam, S. A., & Veenstra, K. E. (2006). Reconceptualizing personality: Producing individuality by defining the personal self. In *Individuality and the group: Advances in social identity* (o. 11–36). Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781446211946.n2>
- Uchida, Y., & Kitayama, S. (2009). Happiness and unhappiness in east and west: Themes and variations. *Emotion*, 9(4), 441–456. <https://doi.org/10.1037/a0015634>
- Underwood, L. A., von Dresner, K. S., & Phillips, A. L. (2006). Community treatment programs for juveniles: A best-evidence summary. *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 2(2), 286.

- Vega, W. A., Kolody, B., & Valle, J. R. (1987). Migration and Mental Health: An Empirical Test of Depression Risk Factors among Immigrant Mexican Women. *International Migration Review*, 21(3), 512–530. <https://doi.org/10.1177/019791838702100304>
- Witter, R. A., Stock, W. A., Okun, M. A., & Haring, M. J. (1985). Religion and Subjective Well-Being in Adulthood: A Quantitative Synthesis. *Review of Religious Research*, 26(4), 332. <https://doi.org/10.2307/3511048>
- Xia, Y., & Yang, Y. (2019). RMSEA, CFI, and TLI in structural equation modeling with ordered categorical data: The story they tell depends on the estimation methods. *Behavior Research Methods*, 51(1), 409–428. <https://doi.org/10.3758/s13428-018-1055-2>
- Yang, Y. (2008). Social Inequalities in Happiness in the United States, 1972 to 2004: An Age-Period-Cohort Analysis. *American Sociological Review*, 73(2), 204–226. <https://doi.org/10.1177/000312240807300202>

MI használat: Kijelentem, hogy mesterséges intelligenciát nem használtam a dolgozatom elkészítése során.

8.Mellékletek

8.1.Feltáró faktorelemzés

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
12	0.664		
14	0.627		
15	0.613		
13	0.597		
8	0.573		
4	0.569		
16	0.566		
11	0.462		
19	0.428		
1	0.330		
7	0.305	0.751	
18		0.743	
9		0.626	
3		0.542	
17		0.497	
20		0.323	
6			0.889
5			0.807

10	0.536
2	0.438

8.2.Ábrajegyzék

1. ábra: "Broaden-and-build" modell, Forrás: saját szerkesztés Fredrickson 2004 alapján	5
2. ábra: Profil eloszlása, Forrás: saját szerkesztés	17
3. ábra: Pozitív és negatív érzelmek leíró statisztikái	18
4. ábra: CFA-megerősítő faktorelemzés	19
5. ábra: A csoporttagság kérdőív tételeinek leíró statisztikái	21
6. ábra: A kollektív önértékelés tételeinek leíró statisztikái	22
7. ábra: Az adatok eltérnek a normális eloszlástól, így Kendall-tau b próbát alkalmazok.....	23
8. ábra: Korreláció - észlelt társadalmi helyzet	24
9. ábra: Pozitív érzelmek - az adatok eloszlása normális, tehát az ANOVA megbízható eredményeket ad.....	24
10. ábra: ANOVA - nemzetiségi csoportok és pozitív érzelmek	25
11. ábra: Leíró statisztika – etnikai hovatartozás (1-magyar, 2-roma, 3- többnemzetiségű) ...	25
12. ábra: Negatív érzelmek - az adatok eloszlása normális, tehát az ANOVA megbízható eredményeket ad.....	26
13. ábra: ANOVA - nemzetiségi csoportok és negatív érzelmek	26
14. ábra: Pozitív érzelmek - az adatok eloszlása normális, tehát az ANOVA megbízható eredményeket ad.....	26
15. ábra: ANOVA - vallási csoportok és pozitív érzelmek	27
16. ábra: Negatív érzelmek - a szóráshomogenitás sérül, így a Brown-Forsythe tesztet alkalmazom	27
17. ábra: ANOVA - vallási csoportok és negatív érzelmek Brown-Forsythe próbával	27
18. ábra: Post-hoc – vallási csoportok és negatív érzelmek (1-nem vallásos, 2-mérsékelten vallásos, 3-erősen vallásos)	28
19. ábra: Az adatok eltérnek a normális eloszlástól, így Kendall-tau b próbát alkalmazok.....	28
20. ábra: Korreláció – csoporttagság és érzelmek	29
21. ábra: Pozitív és negatív érzelmek - az adatok eloszlása normális	30
22. ábra: Korreláció – kollektív önértékelés négy tényezője és érzelmek	30
23. ábra: Pozitív és negatív érzelmek - az adatok eloszlása normális	31
25. ábra: Korreláció – élettel való elégedettség és érzelmek	31